

УДК 373.011
DOI: 10.24144/2524-0609.2022.50.31-34

Вансач Петер

доктор теології, професор
Університет охорони здоров'я та соціальної роботи Св.Єлизавети в м.Братислава
м.Михайлівці, Словаччина
vansac.p@gmail.com
https://orcid.org/0000-0003-1007-9130

ВИМОГИ ЩОДО ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Анотація. Метою нашої статті є аналіз привабливості професії вчителя. У теоретичній частині роботи ми розглянули статус людини в загальному контексті, а саме вроджений та набутий статус. Далі ми зосередилися на ролях вчителя, які виконуються в рамках професійної практики. Ми вказуємо на сучасну кризу професії вчителя. В емпіричній частині нами представлено дослідження Інституту освітньої політики Міністерства освіти, науки, досліджень і спорту Словацької Республіки щодо привабливості професії вчителя. З наведеного вище дослідження наведемо відповіді респондентів на запитання: Чому Ви вирішили стати вчителем? А чому ви вирішили не стати вчителем? У дискусії ми представимо як позитивний погляд на привабливість вчителя, так і негативні сторони професії вчителя.

Ключові слова: привабливість професії вчителя, статус вчителя, роль вчителя.

Вступ. Професія вчителя є однією з тих професій, які є вимогливими щодо емоційної сторони особистості. Буває, що вчителі надмірно виснажені, втомлені і можуть поступово втрачати інтерес до своєї професії.

Вчительська професія як така, є однією з професій, які вважаються надмірно напруженими, в яких часто спостерігається надмірний стрес і нервозність. Окрім типового вчительського стресу, на сучасного вчителя також впливає стрес, викликаний вимогами доби щодо особистості.

«Професія вчителя — це одна з дидактичних або вчительських професій, що входять до складу освітніх професій, тобто професій, що здійснюють освітній процес. До освітніх професій належать також професії-парадакти, до яких належать виховальство, консультаційні та інші професії» [3, с.91].

Метою нашої статті є аналіз привабливості професії вчителя. У теоретичній частині роботи ми розглянули статус людини в загальному контексті, а саме вроджений та набутий статус. **Методи дослідження:** систематизація та аналіз науково-педагогічної літератури, порівняння, класифікація, узагальнення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та виклад основного матеріалу.

Статус вчителя

Кожна людина поєднує кілька ролей, наприклад, роль жінки і чоловіка, матері та батька, доньки і сина, колеги по роботі, вчителя. Статус у професії вчителя розглядав П.Ондрейкович який розглядає статус наступним чином:

1. Природжений статус – у випадку вчителів він визначається, насамперед статтю вчителів. Автор вважає, що соціальний статус вчителів різний, як і очікувана поведінка від них. Він припускає, що позиція вчителя-чоловіка вища на робочому місці, через фемінізацію освіти і, навпаки, що в суспільстві позиція вчителя-чоловіка буде нижчою порівняно з вчителем-жінкою, через переконання чи швидше міф: «що це за чоловік, який згодиться тільки в школі». Ці думки, тобто очікування, пов'язані зі ставленням суспільства до виховання та освіти.

2. Набутий статус – якого вчитель набуває власними зусиллями, завдяки своїй праці. Супутніми ознаками набутого статусу він вважає популярність учнів, батьків, позитивну оцінку з боку начальства, вдячність за участь у позакласній роботі, тощо. Однак набутий статус можна приписати людині без її зусиль через упередження, стереотипи, а також спо-

творені уявлення про професію вчителя.

3. Примусовий статус – це специфічний випадок приписаного статусу і стосується екстремальних ситуацій, в яких можуть опинитися вчителі (приєднання та закриття шкіл, відвідування роботи, ...). Цей примусовий соціальний статус включає низькі доходи, недостатню турботу про вчителів з боку міністерства [5, с.13-24].

П.Ондрейкович припускає певний зв'язок між статусом і становищем вчителів у суспільстві, в тому, що на становище вчителів у нашому суспільстві впливають усі три згадані характеристики статусів [5, с.13-24].

Роль вчителя

1. Учитель як посередник інформації – очікується, що вчитель буде спрямовувати дітей та молодь на пізнання світу, а також на оволодіння етичних, правових та культурних цінностей.

2. Учитель як носій некогнітивних компетенцій – вчитель повинен слухати, співпрацювати, спілкуватися, брати відповідальність за створення раціонально-мислячої, соціально-чутливої та культурно-діючої особистості, яка має значний ступінь творчих здібностей, має підтримувати самовдосконалення дітей та молоді у важливий для них спосіб.

3. Учитель як творець особистих стосунків з «тими, кого він веде» – у взаємній взаємодії вчитель повинен виявляти теплі людські стосунки з дитиною (підлітком), що сприяє формуванню довіри, прийняття, зацікавленості та взаємоповаги.

4. Учитель як менеджер виховних шляхів - визначальним є вміння вчителя створити оптимальні для дитини умови, активне середовище, ефективну мотивацію, відповідні ціннісні зразки, щоб вона розвинулася в унікальну й оригінальну особистість [7, с.98].

Статус вчителя на сучасному етапі

Сьогодні часто обговорюється питання якості вчителів, соціального статусу, престижності вчительської професії та пов'язаної з цим кризи вчительської професії. Критичний стан професії – це криза не лише для вчителів, а й усього постмодерністського суспільства. Суспільство знаходиться під загрозою через загрозу професії вчителя, оскільки освіта та навчання мають бути джерелом процвітання та розвитку суспільства. Він також зазначає, що нинішній статус і якість викладачів не відповідає вимогам навчального та інформаційного суспільства. Поки триватимуть негативні тенденції, що загрожують

професії вчителя, функції школи та одного із стовпів інституційної структури суспільства можуть бути під загрозою [3, с. 92].

М.Чернотова та співавтори вказують на теоретичні дослідження та дослідження в європейському та світовому контексті за такими ознаками кризи вчительської професії: «низький» соціальний статус; невизначений професійний статус; низька фінансова оцінка; некеровані динамічні зміни у виконанні професії; погіршення умов праці; ставлення під сумнів освіти як традиційних цінностей; низька відповідність цілей освіти вимогам ринку праці» [1, с.3].

Б.Косова та ін.. [2] конкретизують зовнішні кризи професії вчителя, а саме: старіння викладацького складу; професійна фемінізація недостатньо кваліфікованих викладачів (не тільки в нашій країні, але і в інших частинах Європи, за винятком Німеччини, Нідерландів); низька заробітна плата; неприваблива професія неможливість кар'єрного зростання високі вимоги щодо професії.

Учитель і його позиція в Словаччині розвиваються головним чином з того, як суспільство сприймає його роботу і як він може оцінити його за його зусилля. «Учителі в Словаччині не користуються тією самою повагою та серйозністю, як у минулому та тим, що належить до їхньої місії та ролі у створенні нових поколінь» [4].

Дослідження привабливості професії вчителя

Інститут освітньої політики Міністерства освіти, науки, досліджень і спорту Словацької Республіки представив дослідження привабливості професії вчителя.

Вибірка дослідження складалася з 4 цільових груп, які входять до вибірки: роки закінчення (SŠ – основної школи); студенти університету за програмами підготовки викладачів – денна форма (VŠU); студенти університету за іншими програмами, ніж викладачі (VŠO); педагогічний колектив початкових і основних шкіл (PED) (табл.1) [6].

Таблиця 1.

Зразок дослідження

		Педагоги	VŠU	VŠO	SŠ
Стать	чоловік	209	208	466	512
	жінка	849	754	609	548
Разом		1058	962	1075	1060

Джерело: Інститут освітньої політики Міністерства освіти, науки, досліджень і спорту Словацької Республіки

Педагоги та студенти старших класів і коледжів, які хочуть стати вчителями, відповіли на запитання, чому вони вирішили стати вчителями (рис. 1).

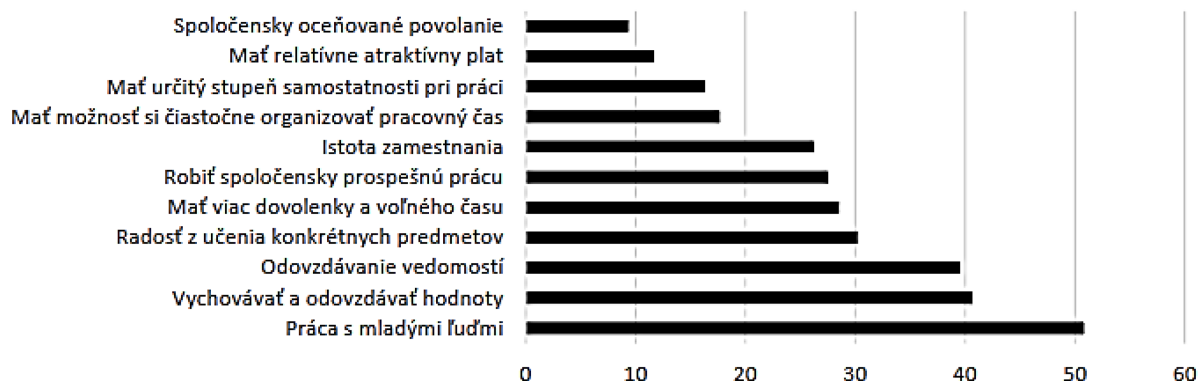

Рис. 1. Чому ви вирішили стати вчителем? / Чому б ви вирішили стати вчителем?

Джерело: Інститут освітньої політики Міністерства освіти, науки, досліджень і спорту Словацької Республіки

У той же час ми запитали у студентів, які не визначилися, причини, які зумовили їх вибір стати вчителями. На ці запитання відповіли 100% вчителів і загалом 95% VŠU, 24% VŠO, 27% SŠ.

Разом для всіх груп респондентів найпопулярнішим позитивним аспектом професії вчителя була робота з молоддю (понад 50% з них назвали це однією з трьох основних причин).

Іншими важливими факторами є передача цінностей (41%) і знань (39%).

Найменше людей мотивували причини, пов'язані з соціальною оцінкою професії (9%) та привабливістю заробітної плати (12%) [6].

Основними причинами, чому більшість студентів вирішують не ставати вчителями, є низька зарплата (58%), низьке соціальне визнання та поганий імідж професії вчителя (31%), надмірний стрес (26%) (рис. 2) (включені лише учні, які не хочуть бути вчителями; кількість респондентів для окремих груп: VŠU (50), VŠO (818), SŠ (770)). Рідше за все поширеними причинами були велика різноманітність учнів

у класі (6%) та невизнання зусиль школою (6%). Це також може бути пов'язано з тим, що ці факти важко оцінити без реального педагогічного досвіду. Можливість іншої причини (8%) у більшості випадків містив інтерес до іншої професії або думку про те, що їм не сподобається вчитися або вони не мають до того відношення. Відповіді окремих груп респондентів відповідали їх близькості до особистого досвіду викладання. На учнів, які навчаються, найбільше вплинули фактори, пов'язані з безпосереднім виконанням їхньої професії в школах, тоді як інші учні частіше посилалися на більш загальні та зовнішні фактори, такі як стрес та громадська думка (графік № 5). Порівняно з іншими групами опитаних студентів, майбутніх учителів відносно більше турбують можливості кар'єрного зростання, обмежувальні навчальні програми та низький ступінь незалежності на роботі. Низьке соціальне визнання та надмірний стрес знову ж таки заважають старшокласникам і студентам, які не вчать, ніж ті, які вчать студентів [6].

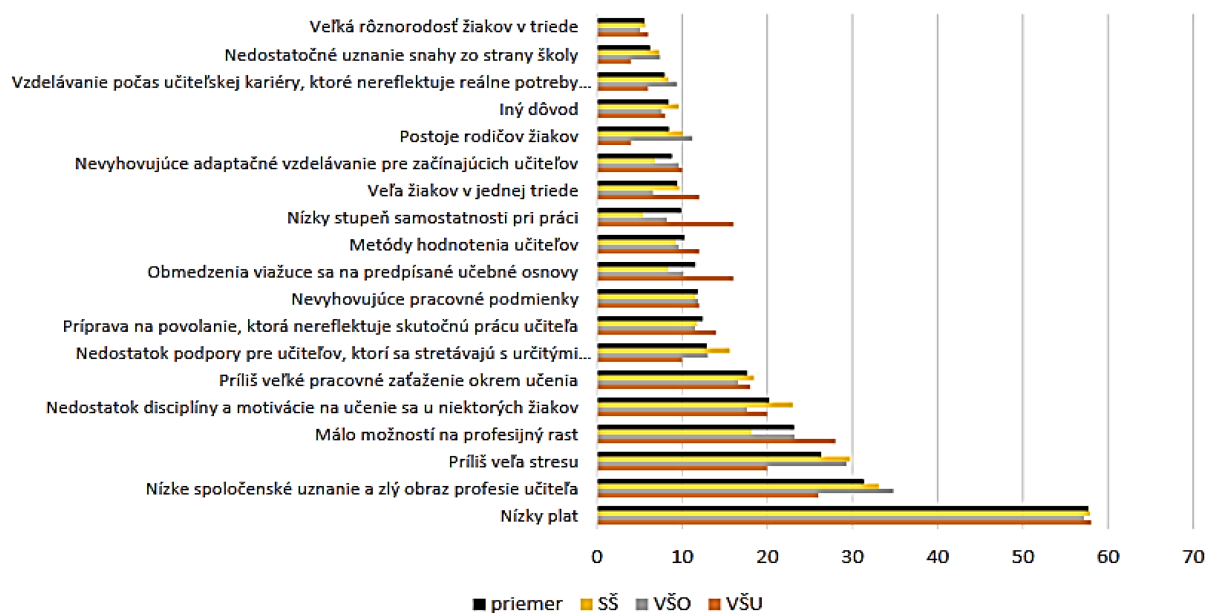

Рис. 2. Чому ви вирішили не ставати вчителем?

Джерело: Інститут освітньої політики Міністерства освіти, науки, досліджень і спорту Словацької Республіки

Обговорення. Результати опитування свідчать, що професія вчителя має кілька позитивних сторін, які можуть зробити її привабливою. В основному йдеться про роботу з молоддю (більше 50% респондентів зазначили, що це одна з трьох основних причин, чому вони вирішили або чому вирішили стати вчителем). Іншими позитивними моментами є передача цінностей (41%) і знань (39%). Саме завдяки цим атрибутам можна побудувати позитивний імідж цієї професії. Проте опитування також вказало на фактори, які є суттєвою перешкодою для потенційних претендентів на цю професію. Найважливішим недоліком професії вчителя є низька заробітна плата. Для 58% студентів низька заробітна плата була однією з трьох найпоширеніших причин, чому вони вирішили не стати вчителями. Підвищення заробіт-

ної плати також було найбільш часто згадуваним заходом для підвищення привабливості професії (його зазначили 70% респондентів).

Висновки. Представлені нами дослідження показують, що респонденти бачать привабливість професії вчителя насамперед у тому, що вони можуть працювати з молоддю і таким чином передавати цінності молодому поколінню. Далі, відповідь респондентів «радість від викладання окремих предметів» свідчить про те, що вчителі піклуються про їхнє самовизначення. Основними причинами, чому респонденти не хочуть стати вчителями, є переважно низька заробітна плата. У Словаччині це особливо стосується вчителів-початківців, у яких зарплата нижча за середню зарплату працівника у сфері економіки Словацької Республіки.

Список використаної літератури

- Černotová M. a kol. *Uplatnenie absolventov učiteľstva v praxi a ich reflexia pregraduálnej prípravy*. Prešov: Prešovská univerzita, 2006, 205 s. ISBN80-8068-317-4.
- Kosová B. a kol. *Profesijná praktická príprava budúcich učiteľov*. Banská Bystrica: Belianum, 2015. 226 s. ISBN 978-80-557-0860-7.
- Nemcová J. *Profesia učiteľa predprimárneho vzdelávania z pohľadu budúcich učiteľov*, In: Jaslovská B., Tóblová E. Zborník príspevkov k medzinárodnej vedecko-odbornej konferencii, *Súčasnosť A Perspektívy Pregraduálnej Prípravy Učiteľov Aká Je A Aká By Mohla Byť Príprava Budúcich Učiteľov*, Univerzita Komenského v Bratislave, 2019, (s.91–103). ISBN: 978-80-223-4847-8.
- Ondek P. *Postavenie učiteľa na Slovensku*. [cit.2022-26-01]. URL: <https://www.ozpsav.sk/sk/Aktuality/udalosti-oznamy/Postavenie-ucitele-na-Slovensku.alej> (дата звернення: 15.02.2022)
- Ondrejko P. *Rola edukátora v súčasnej spoločnosti. Roly edukátora v meniacej sa spoločnosti – teoreticko-metodický seminár*. Bratislava. s.13–24.
- Perignáthová M. *Atraktivita učiteľského povolania*, *Inštitút vzdelávacej politiky*, Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR, Október 2019. [cit. 2022-26-01]. URL: <https://www.minedu.sk/data/att/15376.pdf> (дата звернення: 15.02.2022)
- Ručková G., Varečková E. *Psychologická príprava učiteľov odborných predmetov a rola učiteľa v kontexte povolania ako predpoklad pre zvládanie záťaže vo svojej profesii*. *Medzinárodný Vedecký Časopis Mladá Veda*. 2017. № 7 (5). s.87–103. ISSN 1339-3189

References

- Černotová, M. Et al. (2006). *Uplatnenie absolventov učiteľstva v praxi a ich reflexia pregraduálnej prípravy* [Application of teacher graduates in practice and their reflection on undergraduate training]. Prešovská Univerzita [in Slovakian].
- Kosová, B. Et al. (2015). *Profesijná praktická príprava budúcich učiteľov* [Professional training of future teachers]. Belianum [in Slovakian].
- Nemcová, J. (2019). *Profesia učiteľa predprimárneho vzdelávania z pohľadu budúcich učiteľov* [The profession of pre-primary education from the perspective of future teachers]. *Proceedings of the International scientific conference – Súčasnosť A Perspektívy Pregraduálnej Prípravy Učiteľov Aká Je A Aká By Mohla Byť Príprava Budúcich Učiteľov* (pp.91–103). Univerzita Komenského v Bratislave. [in Slovakian].
- Ondek, P. *Postavenie učiteľa na Slovensku* [The position of the teacher in Slovakia]. [cit. 2022-26-01]. URL: <https://www.ozpsav.sk/sk/Aktuality/udalosti-oznamy/Postavenie-ucitele-na-Slovensku.alej> [in Slovakian].

5. Ondrejkovič, P. Rola edukátora v súčasnej spoločnosti [The role of the educator in contemporary society]. *Roly edukátora v meniacej sa spoločnosti-teoreticko-metodický seminár* (pp.13–14). [in Slovakian].
6. Perignáthová, M. *Atraktivita učiteľského povolania* [Attractiveness of the teaching profession]. Inštitút vzdelávacej politiky. Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR, Október 2019. [cit. 2022-26-01]. URL: <https://www.minedu.sk/data/att/15376.pdf> [in Slovakian].
7. Ručková, G., & Varečková, E. (2017). Psychologická príprava učiteľov odborných predmetov a rola učiteľa v kontexte povolania ako predpoklad pre zvládanie záťaže vo svojej profesii [Psychological training of teachers of vocational subjects and the role of the teacher in the context of the profession as a prerequisite for coping with the burden in their profession]. *Medzinárodný Vedecký Časopis Mladá Veda*, 7 (5), 87–103 [in Slovakian].

Стаття надійшла до редакції 25.03.2022 р.
Стаття прийнята до друку 30.03.2022 р.

Vansač Peter

Professor, Head of Department of Social Work
St.Elizabeth University of health and social work Bratislava
Institute of bl. M. D. Trčku, Michalovce;
Michalovce, Slovakia

REQUIREMENTS FOR TEACHER ACTIVITIES IN MODERN CONDITIONS

Abstract. The purpose of our article is to analyze the attractiveness of the profession of a teacher. In the theoretical part of the paper, we considered the status of an individual in the general context, namely innate and acquired status. Further, we focused on the roles of teachers that are performed in the framework of professional practice. We point out to the current crisis in the teaching profession. In the empirical part, we presented the study by the Institute of Educational Policy of the Ministry of Education, Science, Research and Sports of the Slovak Republic on the attractiveness of the profession of a teacher. From the above study, we provided the answers of respondents to the questions: why did you decide to become a teacher? and why did you decide not to become a teacher? In the discussion, we presented both a positive view of the attractiveness of a teacher and the negative aspects of the profession of a teacher. Our research demonstrates that respondents see the attractiveness of the profession of a teacher primarily in the fact that they can work with young people and thus pass on values to the younger generation. Further, the respondents' response to the «joy of teaching certain subjects» indicates that teachers care about their self-determination. The main reasons why respondents do not want to become teachers are mainly low wages. In Slovakia, this is especially true for beginning teachers, whose salary is lower than the average salary of an economic worker in the Slovak Republic.

Key words: attractiveness of the profession of a teacher, teacher's status, teacher's role.